

Vári Attila

Kulcsmásoló

*„Én vagyok az Alfa és az Ómega,
az első és az utolsó, a kezdet és a vég.”*

Jelenések 22,13

Lajos, aki valódi szakmáját tekintve díszítő tűzkovács volt, azt a megsárgult füzetet lapozgatta, amelyet még inaskorában kapott műhelyük egyik öreg segédjétől, aki izomsorvadása miatt kényszerült felhagyni a mesterséggel. *Finkelstein Móricz mintafüzete*, állt a borítóra ragasztott címkén.

Megszámlálhatatlanul sok, bonyolult rajz után a betűk következtek. Német gótbetűk különböző stílusaival kezdődött, magyar, aztán szerb cirill betűk oldalai után a héber jelek különböző változatai töltötték ki az utolsó oldalakat. A lap jobb oldalának szélén a héber ábécé első betűjének, az „alef”-nek a jele, s vele egyazon sorban, balra haladva, a cikornyás és stilizált változatai. Sokáig vizsgálta őket, amíg rájött, hogy valójában csak vonalvastagságuk tér el, s néhol attól különböznek a hagyományosan elfogadott alaktól, hogy ami egyenes, vízszintes vagy függőleges kellene, hogy legyen, ott egy lágy hajlítással teszi egyénivé őket a szerző-grafikus.

– Őket sem hagyta érintetlenül a szecessziós divat – gondolta.

Vasárnaponként mindig is ráért, volt ideje a semmittevésre, saját álmaival törődni, de most már végtelenné vált számára az idő, a hétköznapiakon is ábrándozhatott, nem járt dolgozni, mióta autója végleg felmondta a szolgálatot.

Szinte nem is evilági jelenség volt, ahogy ott ült falusi műhelye irodának berendezett sarkában. Nem evilági volt, inkább odatévedt úrfélének nézte volna az, aki először látja. Soha semmilyen körülmények között nem vetette le zakóját, még munka közben sem, otthon is frissen vasalt ingébe bújva kezdte a napot, s hogy ne piszkolja be magát, se a rajzlapot, amelyen dolgozott, vékony cérnakesztyűt viselt még rajzolás közben is, s kabátja mindkét ujjára olyan fekete vászonvédőt húzott, amilyent már csak a két háború között készült filmek aktakukacain lehetett látni.

A választóvonal, élete addigi s elkövetkezendő szakasza között, a műhely terét megosztó oszlopok egyikére volt akasztva. Nyersbőr, vadonatúj kovácskötény volt a fogason, színének sötét árnyalata arra utalt, hogy valódi bivalybőr lehet, s a két oldalán, mintha arra várna, hogy valaki belebújtsa kezét, bontatlan műanyag fóliazacskójukban különös kidolgozású, tűzálló kovácskesztyűk párjai lógtak.

Régebben az otthoni műhely falára feszített tervrajzát javítgatta. Egy kastélyhoz való kapunak tussal kihúzott tervét, s annak homlokzati nézetét ábrázoló

méretarányos munkáját igazgatta, de tavaly nyár óta, hogy kocsni nélkül maradt, reggeltől estig is ott ült ugyan, de már mást rajzolgatott. Azt az újabb kovácsoltvas kapu elgondolását tanulmányozta, amelybe a héber betűket akarta elhelyezni.

Nyugdíjazása másnapjától, lakatos vállalkozóként, mozgóműhellyé alakított őskori kombi Trabantjával járta éveken át a nagyváros utcáit. Eleinte még gázöngyűjtők szelepeinek javítását és az újratöltésüket is vállalta, aztán már csak a kulcsmásoló gépét működtette, bár néha, talán sajnálatból, megfente öregasszonyok egyre karcsúsodó pengéjű késeit, konyhai ollóit, de minden este, mintha még mindig gyárban dolgozna, hazaindult.

Betartotta a fiatalkorában megszokott hatnapos munkarendet, vasárnap pihent, de szombaton mindig dolgozott. Néhány vasárnap mégis bement a városba, anyja és apja születésnapja s haláluk évfordulója körül. A húsvét és karácsony is az istentiszteletek napjai voltak számára. A fasori református templomba járt, mint inaséveiben is, mint akkor is, amikor anyját kísérgette, de sohasem ment a szószék, az úrasztala közelébe. Mindig a bejáratához közel állt meg, s ha a gyülekezet a negyvenkettedik zsoltárt énekelte volna, az orgona első hangjai alatt kisomfordált az ajtón. Úgy érezte, hogy a „szép híves patak” olyan hívó szó, amelyre neki válaszolnia kellene, de úgy érezte, hogy nincsenek hozzá szavai.

Türelmetlenül várta a hétfőt, biztos volt benne, hogy egyszer valami olyasmi történik vele egy hétköznapon, ami megváltoztathatja hátralévő életét.

Szeretett dolgozni, jó nyugdíja volt, mégis kellett a pénz arra a dologra, amit majd a remélt változás hozhat el számára.

Forgalmas utcákban parkolta le műhelykocsiját. Az autó hátuljánál, a járda szélére rakott háromlábú széken, általában könyvtári könyveket, regényeket olvasgatva várta a megrendelőit. Szerette a könyveket, de otthon többnyire csak fémművességgel kapcsolatos albumai voltak, tele a híres ötvösök, kovácsmesterek remekeivel.

Ha kulcsot hoztak, előbb kesztyűt húzott, aztán a zakójára felvette kék munkaköpenyét, amelynek gombjait, mert vasreszelék-mocskosak is lehettek, nem szabad kézzel gombolta be. Védőszemüvegét soha nem felejtette a munkapadon, s ha végzett, módszeresen haladva, előbb a köpenyt vetette le, aztán a szemüveg, s legvégül a cérnakesztyű került le a kezéről, miután a másolás végén a szarvasbőrrel áttörölt, műszerolajtól fényes kulcsot átadta a kliensének, hogy szabaddá tett kezével zakója belső zsebéből elővegye pincértárcáját. Csak ilyenkor mondta meg a sohasem túlzó árat.

Néha kinyithatatlan ékszerdobozokat, ötvöst dicsérő fémkazettákat is hoztak hozzá, ilyenkor beült a kocsijába, a menetiránynak háttal fordított anyósülésbe, amely előtt egy doboz formájú faláda állt, s ha felnyitotta a fedelet, az asztallap látszott, amelyre műszerészsatuját szerelte, s a felnyitott tető belsejében sorakoztak, bórészídarabokkal jól leszorítva, miniatűr reszelői, fogói, csavarhúzóí és különleges formájú, fúrásra-feszítésre alkalmas eszközei.

A hétköznapi kulcsokért nem kért sokat, de a bonyolult dolgok megoldásáért egyáltalán nem volt olcsójános.

Igényes régiségkereskedők is dolgoztatták, mert érzéke volt hozzá, hogy akár egy olyan nemesfa hajóladát is felnyisson, amelynek talán már évszázadokkal korábban elveszett a kulcsa, s volt stílusérzéke ahhoz is, hogy a fém-, esetleg fapántok, a kulcslyukvédő borítás formavilágát követve, korhű kulcsot is gyártson a működőképesé tette zárazhoz.

Barokk tabernákulumok hiányos, kézzel készült zárszerkezeteit pótolta egy vidéki püspöki palotában, s szinte nem volt hónap, hogy ne hívták volna antiknak mondott, hamis-rokokó szekreterek összes zárazinak pótlásához. Ilyenkor nevetett magában, mert a fémmunka, amit kiadott a kezéből, sokkal inkább lehetett volna korhű, mint a régi, falusi konyhabútorok időette deszkáiból gyártott, eredetinek mondott utánzatok.

Úgy tűnt, hogy olyan ember, akinek csak szokásai vannak, de élete nincs is. Árnyék volt, amely nem a földön kíséri gazdáját, hogy előtte vagy a háta mögött menjen. Függőleges árnyéka volt önmagának.

Magányos volt. Nem volt családja, nem voltak barátai, nem gyűlölt, de nem is szeretett senkit.

Nyugdíjazása után váltotta ki az ipart, eladta pesti lakását is, s visszaköltözött a szülőfalujába, amely olyan szomorú volt, annyira sivár, és annyira az isten háta mögötti, mintha csupa özvegyasszony építette volna azzal a szándékkal, hogy még kihúzhassanak benne néhány esztendőt.

Innen indult minden reggel, hogy a főváros utcáiban várja a kulcsaikat másolatni akaró embereket. Pontos menetrendje volt. Tudta, hogy a bérházak árnyéka meddig védi a kánikulában, s ha melegegett a helyzet, továbbállt egy olyan utcába, ahová még délben sem érték le a járdaszintig a napsugarak. A családi házas városrészekben is megvoltak kedvenc helyei, többnyire öreg hársfák alatt. Esőre, téle is voltak menedékei, ahová behúzódhatott a Trabantjával úgy, hogy ügyfelei ne ázzanak-fázzanak várakozás közben.

Egyre nehezebben talált alkatrészhez való anyagot a kocsijához, s tudta, hogy egy nap az út szélén hagyja, vagy a háza udvarán növi be az iszalag attól a perctől, amikor már nem akar kehesen felhörögni az indítókulcs elfordítása után. Pedig állandóan javítgatta. Szinte nem volt olyan alkatrész benne, amit nem önmaga csinált volna saját kezével, de tudta, hogy egyre közeledik az a nap, amikor „Lajos a kulcsmásoló” helyett ismét önmaga lehet.

A szülőházát kipofozta, amennyire tudta, de nem is azon volt a hangsúly. Műhelyt épített hozzá, s jártában-keltében, ahol csak megfordult, mindenhol a régi falusi kovácműhelyek szerszárait kereste. Ócskavasáron vette a különböző méretű és más-más célt szolgáló üllőket, fogókat, kalapácsokat, pörölyöket. Azt akarta csinálni, amire született, aminek halogatott megvalósításához a terve egyetlen hatalmas rajzként töltötte be a szunnyadó műhely falát, s aminél jobban nem szeretett volna semmi mást: alkotni. Azt, amit egyszer álmában látott. Tűzkovács tudásával elkészíteni a világ legszebb kastélyához a bejárati címeres vaskaput, az ablakrostélyokat, amelyeket soha nem akart ablakrácsként emlegetni, még gondolataiban sem.

Tűzkovácsnak készült, már tizenkét évesen elszegődötték a szülei egy fővárosi műhelybe, ahol abból állt a felvétele, hogy a mester előbb virágokat rajzoltatott

vele, aztán segédeszköz nélkül olyan köröket kellett a papírra vessen, amelyeknél épp csak egy ceruzavonalnyi eltérés lehetett a középpontján át meghúzott átmérő két fél sugara között.

Budai villák álomszép kovácsoltvas kapui, pesti bérpaloták lépcsőházi korlátai, rafinált mintázatú felvonóajtók, s olykor a megrendelő kérésére, méretarányosra nagyított családi címerek is készültek a kovácsműhelyben.

Eleinte dörzspapírral takarította a vasvirágokat, girlandokat, később már reszelőt adtak a kezébe, s megengedték, hogy egy vaskerítés lándzsáinak sárgaréz hegyeit ő illessze a csövesre képzett végű rudakba. Ólmot olvasztott, abba nyomta bele a gyermektenyérynyi nyílhegyeket, s büszke volt arra, hogy a kiszálított rácsozatnak a kőalapba illesztésekor is, mert nem cementet használtak a munkához, ő önthette ki ólommal a hézagokat.

– Ez nem porlad szét, mint a habarcs, ezer év múlva is áll majd – magyarázta a mestere.

Úgyes kezű volt és szófogadó, s inaskodása harmadik évének végén, amikor már kovácsolhatott is, a mester rábízta, hogy egy fénykép alapján, teljesen egyedül, csinálja meg a műhelyben készülő családi kriptaajtóba illesztendő címet.

– Ez lesz a szabadulómunkád, ha jól csinálod, te sem Lajcsi leszel a többi fiatalabb inasoknak, hanem Lajos segéd úr – mondta a műhely tulajdonosa.

Előbb a két oldalán befelé ívelt címerpajzsot készítette el, hogy legyen, amihez majd a sokszorososan hajlított akantuszleveleket arányosíthassa, s végül az a két, jobb mancsát emelő, álló oroslán is elkészült, amelyek közül az egyik torzó volt. Az éppen csak derékmagasságig emelkedett ki a címerpajzsot záró ötágú nemesi koronából. Cizellálta, domborította a mintákat, de nem szegecselt. Fehérizzásban kalapálta egymáshoz a darabokat, úgy látszott, mintha egyetlen tenyérvastagságú vaslemezből készült volna az egész.

Több mint három éven át azokat a rajzokat csodálta, amelyek a kovácsműhelyhez tartozó bemutatóterem falát díszítették.

Első nagy, már nem inasként, hanem felszabadult segédként rábízott munkájára készült azokban a napokban, amikor kitört a háború.

Megkezdődtek a sorozások, ami nemcsak a sorköteles férfiakra vonatkozott. Be kellett szolgáltatni a műhely teljes nyersanyagkészletét, s nemcsak a két teherautót, de a stráfszekereiket húzó, hidegvérű igáslovakat is vitték.

– Még ha kaszát, kapát csinálnának, nem ilyen úri huncutságokat – köpött egyet a rakodást felvigyázó katonai csendőr.

Később hallotta, hogy a tűzkovácsokat, akik életükben soha nem dolgoztak állatokkal, „mert a kovács, az kovács” alapon a frontra szánt, rekvirált parasztlovak patkolásához vezényelték, aztán kiküldték őket is a harcoló csapatokhoz, a trén lovainak karbantartásához.

Néhányan, az idősebbek, egy fegyvergyárban dolgozhattak, mint ő is, akit tizenhat évesen alkalmasnak találtak arra, hogy lakatossá képezzék át, hogy aztán ténylegesen, egészen a háború végéig, műszerészként dolgozzon a hajdani ágyúgyárban.

Hatalmas lapáttenyerében, amely sehogy sem illett a kamaszhoz, eltűntek az apró szerszámok, mert azon a részlegen nem ágyúgyártás folyt. Géppisztolyok

szerkezeti elemeit készítette. Nem vitték a frontra, amikor betöltötte a tizenhétet, felmentést kapott, s olyan jól keresett, hogy még Budapest ostroma előtt le tudta tenni a saját lakásra az előleget. Szoba-konyhás, fürdőszobás lakrész volt, s apró teraszáról a Dunát lehetett látni. Aztán a tartozás többi része a háború utáni inflációval szépen elolvadt. Sajat, tehermentes lakásában lakhatott, volt ahová befogadja szüleit.

Beilleszkedett a többiek közé, olyan volt, mint munkatársai, akiket munkás arisztokratáknak emlegettek a prolibb szakmák művelői. Elegáns, kultúrát igénylő, más szakmabeliekkel nem keveredő volt ő is. Színházba, aztán már operába is járt, végigolvasta Zola műveit, amit akkor a világirodalom csúcsának tartottak az iparági olvasó körbe is eljáró idősebb szaktársai. Jól érezte köztük magát, de többre vágyott.

A béke évei nem hozták vissza igazi mestersége megbecsülését, már nem volt divat kifinomult, kovácsoltvas elemekkel díszíteni a házakat, s a gyárban maradt.

Manikűrkészletek darabjainak készítette négy évtizeden át a fémnyomáshoz szükséges matricáit géppisztolyalkatrészek helyett. Később körömvágó és fodrászollók negatívját véste acélba, s szinte fellélegzett, amikor utolsó munkáséveiben fogorvosi rendelők számára készítettek rozsdamentes eszközöket.

Amikor hazaköltözött, minden idegen volt számára. Negyven évig csak kétszer, apja és anyja temetésén járt a faluban. Szülei nála laktak, a pesti lakás külön bejárátú konyhájában, s az apja, aki éjjeliőr volt egy építőanyag-telepen, azt mondta, látni sem akarja a faluját, mert kiszántotta a téesz a szőlőjét, szétbarmolták a présházát, s lebontották még a községi bikaistállót is. Azt is fájlalta, hogy az Auschwitzba hurcolt Fászkerti úr szatócsboltját kibővítették, egybevágva az üzletet a család hajdani lakószobáival.

– Elrontották a Fászkerti-villa, mi annak hívtuk, arcát is. Pedig jó kis bolt volt az valaha. A bakancsszegettől a hegedűhúrig, a fenőkötőtől a szagos vízig mindent árult, nem lehetett olyasmit kérni, amit egy-két nap múlva meg ne hozatott volna – mondta az apja, s ezredszer is elmesélte, hogy Fászkerti úr, egy aratási bálra, egyetlen nap alatt újrabőröztette a városban a tangóharmonikáját, amelyet egy szerenád után vizesen tett el, s használhatatlanul szétpenészedett a tokjában. – De kenyeret nem árult, sem tejet. Az mindenkinek volt a faluban. És szalonnát sem azért nem tartott, mert zsidó volt, hanem azt sem vette volna még a kutya sem, pláne, hogy falusi ember boltba nem élelemért járt.

A hajdani szatócsboltnak a lépcsőfeljáró két oldalán oszlopokkal díszített timpanonos homlokzatát hatalmas vaskeretes kirakat rondította el. Szinte nagyobb volt, mint maga az épület. Már amikor hazaköltözött, akkor sem működött benne semmi. Poros, pókhálós, lecsorgó párától víznyomos üvegén át már látni sem lehetett, hogy maradt-e benne valami, ami üzletre emlékeztetne. És akkor döbrent rá igazán a falu végleges pusztulására, mert még vásott kölykök, részeg emberek sem voltak a faluban, akik csak úgy, heccből, bevették volna a többméteres üvegfelületet. Ahogy végighajtott a város felől jövet az utcán, sokszor jutott eszébe, amit anyja mesélt, hogy ünnepséget rendeztek a születésekor, s a tiszteltes úr kézzel festett emléklapot adott nekik, azzal a felirattal, hogy *községünk ezredik embere*.

Házuk, az alig százfőnyire zsugorodott, egyszázbél település közepén állt, a pap nélkül maradt templom mellett, s ha a kulcsmásolásból hazatért, soha sem jutott eszébe, hogy továbbmenjen a bedeszkázott ablakú házak között a dombok felé, odáig, ahol valaha a szőlőjük s a löszfalba mélyített présházuk állt. Pedig fél óra alatt ott lehetett volna, de nem kíváncsított, mert nem látta a tornácról az öreg diófát, gyermekora hívó jelét, pedig az szinte égig érve magasodott ki az utat szegélyező jegenyék közül a szőlősük előtt.

Gépiesen ismétlődtek a napjai. Reggel, ahogy a városba ért, megvette az újságját, amit csak otthon, vacsora közben olvasott el. Mindig meleget evett, amit napokra megfőzött magának. Ebédelni a városban szokott. Egy kifőzdébe járt, amit egy rokonuk vezetett, s ahol minden étel az volt, aminek ígérte magát: házi ízek, személyre szabott adagok, hirdette magát, s a levesestáblól annyit és annyi-szor szedhetett, hogy néha nem is kérte a második fogást.

Amíg Pesten lakott, anyja halála után egy szomszédasszony mosott rá, mert egyetlen dologra volt nagyon kényes, soha nem hordta egyetlen napnál tovább az ingeit.

Nehezen, de meggyőzött valakit a faluban, aki vállalta, hogy mossa, keményíti a dolgait, így csak annyi dolga volt, hogy hétfő reggel beadta a szennyes ingekkel, ágyneművel teli ruháskosarat Irmának, aztán szerda este már otthon találta a ropogósra keményített tisztát.

Gyermekkori barátjának kishúga volt az asszony, már azután született, hogy Lajos elment a faluból, s néha mesélt neki arról a testvéréről, akit szinte nem is ismerhetett Irma, mert a háború legvégén behívták, s éppen csak felölthette az egyenruhát, és el is esett Budapest ostrománál.

A szilvalekvárfőzések éjszakáiról mesélt neki legszívesebben. Amikor a katlan paraszába dugott, felizzó végű vesszőik tűzrajzával szórakoztatták az üstök körül gunnyasztó asszonyokat.

– Olyan jól tudtuk csinálni együtt, hogy felismerhető állatkákat kanyarítottunk, ha egyszerre két-két parázsló végű vesszővel írtunk a sötétben. És neveket is le tudtunk betűzni. Ő jobb rajzos volt, mint én. Egész képregényekkel töltötte ki nyáron az iskolai füzetek szabad oldalait. Aztán valami tehetségkutatók jártak a faluban, s a tiszteletes úr szerzett neki ösztöndíjat. Azt mondta, filmrendező akar lenni, mert láttunk egyszer a városban mozit. Már a képzőművészeti akadémiára járt, egyetemista volt, amikor az ostrom alatt besorozták.

Eleinte élvezte Lajos, hogy kiülnek a tornácra, s a fodormentától balzsamos, tücsökzenés nyári éjszakában visszaálmodja magát abba a világba, amikor tűzrajzai miatt azt mondta neki valaki, hogy igazi tűzkovács.

Szíven ütötte az a különös hangzású szó, s attól a naptól azt hajtogatta az apjának, hogy nem akar lisztes molnár lenni, ő, ha törik, ha szakad, tűzkovács lesz.

Mint ahogy az egyik meghitt estén is szíven ütötte, amit Irma mondott.

– Öregember nem vénember, elkelne a házadban is egy asszony – mondta, csak úgy mellékesen, de Lajos úgy érezte, mintha felkínálkozott volna, s többé nem ment be az udvarba az özvegyhez. Ha mondandója volt, azt a kerítésen kívülről közölte az asszonnyal.

Egyik nap annál a kastélynál járt, amelyről azt olvasta, hogy új tulajdonosa teljes pompájában akarja felújítani, s arra gondolt, megmutatja neki a barokk kornak megfelelő kovácsoltvas terveit. Nem engedték be a foghíjas parkba. Az elektromos nyitású, sínen guruló kapu túoldalán egy ruhásszekrény méretű kopasz ember állt, s nem is kellett, hogy kétszer mondja Lajosnak, hogy tűnjön el, mert meglátta a barokk homlokzatba rakott alumíniumkeretű ablakokat, s úgy érezte, mintha teljes erőből pofon vágták volna.

Rosszkedvűen indult haza, fölöslegesnek érezte magát. Már éppen a falu első házánál járt, amikor a Trabantja feladta a harcot. Fél kézzel a kormányt tartotta, a másikkal hazáig noszogatta, tolt, s az egyik pihenőben észrevette, ami mindig is a szeme előtt volt. Meglátta a régi zsidó temető fáit.

A Vér-csorgó nevű dombhajlatban volt valaha két matuzsálemi lepényfa, amelyet hosszúra nőtt tüskéi miatt krisztustövisfának neveztek az emberek, s alattuk volt az a néhány sír, amelyek valaha úgy néztek ki, mintha gondos kezek virágágyásai lennének. A kert közepén egy parányi, zsinagógának nevezett épület állt, ahová a közeli tanya bérlője, egy másik tanyán gazdálkodó állatorvos és Fáskert-i családtagjai jártak péntek esténként s szombat délelőtt. Szülők, nagyszülők, gyermekek, s a néha az ünnepre hozzájuk látogató rokonokkal sem lehettek huszonöt-harmincnál többen egy-egy alkalommal.

Lajos szájában összefutott a nyál, megkívánta a fák termését, amelyet szentjánoskenyérnek neveztek a gyermekek, s amíg zörgősre nem száradtak az óriási barna hüvelyek, a magház mellett olyan édes volt a belseje, mint a méz. Apja, talán onnan szereve a magot, lepényfasövényt telepített a szőlőse köré, évente többször is megmetszette, hogy áthatolhatatlan legyen az élő kerítés, de ne nőhessenek fává a bokrok. Otthon a baromfiudvart is az védte, sűrű volt, ujjnyi hosszú tüskéivel nem tudtak megküzdeni a rókák, elvadult kutyák, még a menyétek is messzire elkerülték.

– Vénasszonytakony – jutott eszébe, hogy úgy hívták a sötétbarna hüvelyeket egymás között a gyermekek, s elhatározta, hogy ha kipihente a kocsi lökdösésének fáradalmait, megnézi, hogy mi maradt a sírokból, az épületből.

Lepihent, de látomása volt. A zsinagógát látta, a szárnyas ajtó teljesen kitarva, bent gyertyák égtek, mormolva imádkoztak valakik, s ő megbűvölve nézte a bejáratú ajtó helyett becsukott vasrácsot, a kovácsoltvas ábrákat, amelyek imbolygó arnyéka hosszan nyúlt el a kitaposott ösvényen.

Felkelt és elindult. Szürkületben ért az erdővé terebélyesedett facsoporthoz. Olyan sűrű volt a bozót, hogy nem is látta az épületet. Szuronyerdő verte vissza a kísérleteit, hogy legalább ahhoz a két terebélyes fához eljusson, amelyek még így is kimagasodtak a pusztulás zöld tobzódásából.

Másnap reggel motorfűrésszel tért vissza. Napokig irtotta az áthatolhatatlan szövevényt. Nem a lepényfák szaporodtak el, azok mintha nem akartak volna utódokat, bár Lajos látta az ágaikon növekvő, magtól duzzadó hüvelyeket, de mintha engedték volna a fává terebélyesedő berkenyét, galagonyát, kökényt, csipkerózsát eluralkodni, amelyek szívósan ragaszkodtak hódításukhoz, hiába fojtogatta őket a mindent átszövő borostyán. Tüskéiket, mintha az ősfák adták volna kölcsön, hosszúak és horgos végűek voltak.

Megszokta már, hogy semmi sem történik a faluban, hogy az emberek arca olyan közönyt sugároz, még akkor is, ha köszönnek neki, mintha az elmúlt kegyetlen tél fagyasztotta volna arcukra az érdektelenség semmitmondó álarcát, de most mégis azon csodálkozott, hogy a motorfűrész hangjára nem jött egyetlen kíváncsiskodó sem megnézni, hogy mi történik a zsidó temetőben.

Néha olyan könnyen hasított a bozotosba a gépe, mintha csak kaszálna, de ahogy bennebb ért a munkával, egyre többször fulladt le a motor. Először azt hitte, követ, fémet ért a láncfűrész, aztán rájött, hogy az ötven-hatvan éves galagonyák, kökények törzsei acélkemények, s néhány egyenesebb darabot ki is választott, arra gondolva, hogy elnyúlhatetlen szerszámnyelet lehet készíteni belőlük, amik mindig is fogyó dolgai voltak a lakatosok, kovácsok műhelyeinek, mert idővel megrepedtek, elengedték a beléjük ékelt vasat.

Körbeásta a gyökereket, nem akart felszíni csonkokat hagyni, mert arra gondolt, hogy két-három évnyi rendszeres nyírás után, akárcsak a régebben gázos udvara, ez is olyan lesz majd, mintha pázsitfűmaggal vetették volna be.

Nem vágott bele hübelebalázs módján a tisztogatásba. Módszeresen tarolt, s a kivágott ágakat, törzseket rőzsehalmokba, hasábokba gyűjtve rájött, hogy annyi tűzrevalót szerzett, hogy tavaszig is kitart majd a fásszínben a kályhával.

Egy vadrózsabokornál, amely a tövénél olyan vastag volt, mint egy megtermett férfi karja, hogy aztán néhány centi után ezer ágra oszoljon, nem elégedett meg azzal, hogy a föld színe alá vágja. Ki akarta ásni a gyökerét is. Két napig kínlódott vele. Göcsörtös részek, gumós dudorok sorozatát látta minden irányban, s úgy félméteresenl abba is hagyta a gödörösást. Annyit mélyített a főgyökerek alá, hogy a láncfűrészszel boldogulni tudjon velük, s amikor kiemelte a mázsás súlyú, erős földszagot árasztó darabot, meglátta benne a szobrot.

Kézikocsin húzta hazáig, bő vízzel, súrlókefével esett neki, s amikor lesikált róla minden fölösleget, földet, elhalt héjat, betokosodott lárvák tömegét, tisztán mutatta magát a sárkánnyal harcoló lovag. Tökéletesek voltak az arányai, s a ló és lovas vonásai is csak annyira voltak elnagyoltak, mint amilyené az idő a mészáló szobrok arcvonásait teszi.

Nem szemtől szemben harc volt. A háromfejű sárkány két feje alulról a lovat marcangolta, a harmadikkal a lenyúló alak kezét tartotta a szájában.

Lajos vizes rongyokba csavarta, tudta, hogy évekil kell, hogy szikkadjon, nem szabad gyorsan kiszáritani, hogy meg ne repedezzen, ne hasadjon darabokra. Szimbólumot látott benne. Elég művelt volt ahhoz, hogy felidézzen néhány Szent György-szobrot, ahol mindig a lovag a győztes. De ezen a szobron, amelyet kiásott, s amelyet lerajzolt, aztán le is fényképezett, hogy biztos legyen abban, nem pillanatnyi beleképzelés volt a felfedezése, a sárkány volt láthatóan a győztes.

– Nincs hatalmunk a gonosszal, rosszal szemben. Arra tanítottak a pannonhalmi bencéseknel, ha megütik a bal arcodat, tartsd oda a másikat is! De ezek lőnek! És Krisztus nem adott második életet, hogy azt is odaadjam, s harmadikat se, hogy tovább éljek utánuk – emlékezett arra, amit az ágyúgyári hadirokkant mérnök, egyébként báró, mondott, amikor már a külvárosokban dörögtek a fegyverek, de a fekete ruhás csürhe még mindig bujkáló zsidók után kutatott a gyárban,

s fekete göndör haja miatt lerángatták a mérnök nadrágját, hogy megnézhessék, nincs-e körülmetélve.

Esténként megnézte a szoborról készült rajzait, s elhatározta, ha lesz majd ereje hozzá, a zsinagóga befejezése után krisztustövissövényt telepít a temető köré, s nem csinál kaput hozzá. Kiönti majd bronzból a rózsafagyökér szobor mását, s azt helyezi el egy pontosan egy köbméteres vörös bazalttömbre, mementóként.

Hetekbe telt, amíg aztán már csak a két lepényfa maradt lábon, s bár már korábban is látta az épületet, csak akkor lépett be az ajtajától, ablakaitól megfosztott zsinagógába, amikor már ledrótkefézte azt a néhány zuzmóval borított sírkövet is, amelyek dacolva a besüppedt halmokkal, függőlegesen állva vigyázták halottaikat.

Odabent térdéig, néhol a válláig ért a csalán, de könnyen kilapátolta, mert csak a szélhordta falevelek humuszába kapaszkodtak gyökereik, nem tudták áttörni az aljzatot. A mozaikpadló érintetlen volt. Mintha szándékosan az elmúlás ellen tervezték volna. Amikor vizet hordott a csorgóról, hogy szemügyre vehesse az ábrákat, a két zománclapokból kirakott menóra közötti Dávid-csillagot, a víz úgy folyt a küszöb nélküli kijárat felé, hogy Lajos hallhatta, hogy csermelyként csobog, végigcsurranva a bejárati lépcső épen maradt fokain.

A hiányzó ajtó fölötti Zsolnay-kerámia nyitott könyv érintetlen volt, akárcsak a tető zöldmázás cserepei, s amikor késő őszre befejezte az ideiglenes ablak és ajtókeretekbe ragasztott fóliával a munka nagyobb részét, lemásolta a majolika-könyvről a héber betűket, s beutazott Pestre, megkeresni azt az öreg rabbit, aki egy alkalommal annyi másolni való különleges kulcsot adott neki, hogy napokig azokon dolgozott.

– Ehje aser ehje, vagyok, aki vagyok. Az Örökkévaló szavai, amit Mózesnek mondott, amikor bemutatkozott neki – magyarázta a rabbi, aztán megnézte azt a bejáratívédőrács-tervet, amin kovácsoltvasból készült volna ugyanez a szöveg. – Fölösleges ismétlés lenne. Akik valaha ezt írárták annak a Zsolnay-kerámia-könyvnek, a kettős mózesi kőtáblának a lapjára, tudták szavak nélkül is, hogy Ó, az Örökkévaló: van. De ha már egyszer mégis kiírták a szent betűkkel, amit mindenki tud, bizonyára nem akarták volna dadogós ember módján megismételtetni a bejáraton is. Higgye el nekem, nincs szükség rá, de köszönöm... – mondta búcsúzóul az öreg.

A terep rendezése, a takarítás és meszelés napjaiban már készültek is a tervei. Az ajtó fölötti kerek ablakba Dávid-csillagot akart, a négy oldalsó közül a két elsőbe menórákat, a tóraszekrény felőli két ablakba olyan rostélyt, amelyen a héber ábécé első betűje, az alef ismétlődik olyan formán, hogy bármilyen szögből is nézik, mindig látható, olvasható legyen az egy és oszthatatlan jele.

A főváros egyik temetőjében lemásolt egy zsidó síremléket, s az lett volna párban, a kétfelé nyitható ajtórács. Két tömör, párhuzamosra mélyített bordáit megőrző ion oszlopformát tervezett, tetejükön Júda oroszlánjával, mert arra gondolt, hogy ez a szinte mindent kitöltő kovácsoltvas szerkezet, amellet, hogy szép, el is rettentí méltóságáteljes tömegével a rossz szándékú embereket. Ajtót nem akart, úgy tervezte, hogy a falba süllyesztett vastag üveg lesz a legmegfelelőbb. Aki akar, benézhet rajta, amúgy sincs már, aki ott ünnepelje a szombatot.

Éppen az alef betű megformálásán dolgozott, úgy számolta ki, hogy a két ablakra majd negyven darab kell belőlük. Mindeniket vasból akarta kovácsolni, arról szó sem lehetett, hogy lemezből vágja ki őket. Az egész falut betöltve zengett már kora hajnalban az üllő, s egyik szünetben, amikor újra akarta izzítani a nagy X formájú fémet, meghallotta Irma kétségbeesett kiáltozását.

– Lajos, gyere ki! Az istenért, gyere ki! – a férfi látta, hogy valamiért kétségbeesetten zokog az asszony, s alig bírja kinyögni. – Az éjjel betörtek a templomba, s ellopták az orgona ezüstsípjait.

Döböntén nézte a szemközti Istenháza szilánkosra törött ajtaját, s nem értette, hogy is nem riadt fel az éjszaka ekkora zajra. Nem tudott mit mondani. Mondhatta volna, hogy valaki rosszul járt, mert nem ezüstműből, hanem horganyból, ónból készültek valaha azok a sípok, de nem szólt semmit. Tenyerébe temette arcát, s a távoli múltjából meghallotta apja harmonikáját, ahogy a pesti lakás konyhájában, a basszus gombokkal falujuk orgonáját utánozva, anyjával a negyvenkettedik zsoltárt éneкли: Mint a szép híves patakra...

Szótlanul ment be a házba, csak a bőrkötényt dobta le magáról, mocskosan, szénporos kezét még mindig arcához szorítva, bakancsoson dobta magát a tegnap felhúzott tiszta ágynemű tetejére.

Félálomba merülve azt hitte, hogy egy olyan ajtórácson dolgozik, amit a templomokra szerel majd, s amelyen az úrvacsora kelyhe lesz a csúcsdísz, s a fiókáit vérével etető pelikán lesz a középornamens.

Belealudt az álmába, s amikor órákkal később a rendőrség helyszínelői ki akarták kérdezni, s Irma bement a házba, hogy szóljon neki, holtan találta. Álla már leesett, s arcán az ujjainak szénpornyoma olyan volt, mintha a világ elől azzal a fekete ráccsal zárta volna el önmagát mindörökre.